

Vlaamse overheid

sarc

Strategische AdviesRaad voor
Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Sectorraad Kunsten en Erfgoed

17 januari 2014

Advies

Bouwen aan culturele ruimtes

Technische prioriteiten voor culturele infrastructuur

Dit advies kwam tot stand in het kader van het Memorandum 2014-2019 van de SARC-Sectorraad Kunsten en Erfgoed. Het onderbouwt de vraag naar extra aandacht en zorg voor infrastructuur in de culturele sectoren. De achterliggende opbouw van de tekst is van technische aard, gekoppeld aan de specifieke noden in de culturele sector, om tot beleidsmatige aanbevelingen te komen.

Infrastructuur in de culturele sector is gekoppeld aan het Kunstendecreet, Decreet Lokaal Cultuurbeleid en het Cultureel-erfgoeddecreet. Een efficiënt beheer met een duurzame aanpak zorgt voor het lang en goed leven van het patrimonium.

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Infrastructuur doorheen het landschap	5
2. Noden van de sectoren	6
2.1. Ontwerp en techniciteit	6
2.2. Gebouwtechnieken	7
2.3. Realisatietechnieken	8
2.4. Depotproblematiek	9
3. Duurzaamheid	11
4. Culturele ruimtes	13
5. Masterplan en beleid	14
6. Erfgoed	15
6.1. Werken in erfgoed	15
6.2. Herbestemming	16
7. Veiligheid	17
8. Eigenaarschap	18
8.1. Het Fonds voor Culturele Infrastructuur (FoCI)	18
9. Expertise	20
10. Tienpuntenprogramma voor culturele ruimtes	21
11. Wie doet wat: aanzet voor een concreet actieplan	23

Inleiding

Dit advies onderbouwt de vraag naar extra aandacht en zorg voor infrastructuur in de culturele sectoren. Het advies bevat geen bestekmatige details uit een bouwprogramma, maar kan zeker de aanzet daartoe zijn. Met een aantal experts uit de sector is een praktische standaardlijst met do's en dont's makkelijk vast te leggen, zonder afbreuk te doen aan de eigenheid van elk individueel project. Om goede culturele ruimtes voor de toekomst te kunnen (ver)bouwen, is het een noodzakelijke aanvulling op de regelgeving over openbare aanbestedingen.

Eens de infrastructuren op een meer vergelijkbaar (bouw)technisch niveau staan, komt dat de logistiek, ergonomie en efficiëntie alleen maar ten goede, zowel qua technische mogelijkheden als qua duurzaamheid, onder meer door het terugdringen van transportkosten en realisatietijden. Een vlotte realisatie wordt in grote mate bemoeilijkt door de huidige bouwkundige en technische verscheidenheid.

Evoluties in de culturele sector (hybridisering, groeiende kunstenpraktijk, toename van interdisciplinaire projecten, etc.) vereisen een aangepaste infrastructuur. Een **integraal exploitatieplan** van de totale cultuurinfrastructuur is daarbij aan de orde. Richtlijnen en regels zijn onontbeerlijk om een gestroomlijnd beleid waar te maken. De context van de kunstenpraktijk is de voorbije jaren grondig gewijzigd. Daardoor zal ook de noodzaak aan diverse podia en infrastructuren blijven bestaan. Niet enkele gevestigde waarden behoeven degelijke infrastructuur, er is ook nood aan aangepaste ruimtes voor beginnende artiesten.

Culturele actoren hebben met hun infrastructuur een grote, maar vaak stilzwijgende, taak op het vlak van urbanisatie en participatie. Vele van de culturele ruimtes situeren zich in de stedelijke context en vinden bijgevolg ook hun plaats en rol in de context van stedenbeleid; ze kunnen anders gezegd niet los van een breder stedenbeleid gezien worden wil men een geïntegreerd en integraal infrastructuurbeleid ontwikkelen.

De locatiekeuze voor nieuwe infrastructuren is van groot belang voor het succes van de exploitatie en regionale inbedding. Grote culturele infrastructuren die buiten de stedelijke context worden ingeplant, hebben langere tijd nodig om publieksopkomst en impact te genereren. Het is in het denkwerk rond locatiekeuze belangrijk om de **mobiliteitsaspecten** mee te nemen.

Ook aan hun buitenschil kunnen gebouwen overigens een belangrijke maatschappelijke functie vervullen. Er moet rond culturele infrastructuren voldoende fysieke ruimte beschikbaar zijn om een **sociaal-maatschappelijke ontwikkeling** toe te staan. Culturele gebouwen moeten interessante stopplaatsen of haltes in de stad zijn. Pleinen, tuinen en terrassen zijn van kapitaal belang om de sociale dimensie van de werking tot ontwikkeling te laten komen. Op die manier stimuleert de overheid "**public ownership**" door urbanisatie, niet enkel om op termijn groei van de activiteiten mogelijk te maken, maar ook om andere activiteiten te laten plaatsvinden, ter versterking van de participatie en het maatschappelijk weefsel in en rond de infrastructuur.

Het decreet houdende integratie van kunstwerken in gebouwen van openbare diensten en door de overheid gesubsidieerde inrichtingen is een goed principe. Deze

zogenaamde 1%-regeling is waardevol en zorgt voor kwalitatieve integratie van kunst in het patrimonium. Er zal verder in deze tekst echter niet meer op worden teruggekomen.

Deze tekst is een pleidooi voor het verzamelen en maximaal delen van kennis en expertise, voor een sturende en bewakende overheid, voor dwingende samenwerking, voor een totale kostenbeleid dat meer is dan (ver)bouwen, voor hanteerbare en dwingende checklists en instructies. Kortom: afremmen van ondeskundige initiatieven en niet-gespecialiseerde bedrijven. Dit vergt een performante Vlaamse overheid met regierol en een aangepast instrumentarium voor aanbestedingen dat niet alleen de bouwprijs, maar ook vakkennis, ervaring en continue dienstverlening in de toekomst honoreert.

1. Infrastructuur doorheen het landschap

Onder impuls van de Vlaamse overheid is er in steden en gemeenten een grote diversiteit aan culturele infrastructuren ontstaan. Het cultuurbeleid leidde vorige eeuw tot een grote bouwwoede aan culturele centra van diverse slagorde, die nu pas merkbaar afneemt. Ook de actoren uit het Kunstendecreet (stadstheaters, kunstencentra, werkplaatsen e.a.) en het Cultureel-erfgoeddecreet (musea, archieven, depots) hebben op het vlak van infrastructuur een eigen ontwikkeling gekend. Om een consistent beleid op het vlak van infrastructuur te kunnen ontwikkelen, is het van belang om al deze infrastructuren goed in kaart te brengen. Verschillende organisaties (STEPP, VTi, BKO, Kenniscentrum Rits...) hebben reeds verdienstelijke pogingen gedaan die als basis en opstart van dergelijke alomvattende studie kunnen dienen.

Relevante infrastructuren zijn in deze tekst infrastructuren die tijdens het bouwproces door de Vlaamse overheid ondersteund werden, waarvan de Vlaamse overheid eigenaar is of waarin een exploitant huist die ondersteuning krijgt via het Decreet Lokaal Cultuurbeleid, het Kunstendecreet of het Cultureel-erfgoeddecreet. Dit zijn de infrastructuren met veel overheidsinbreng, waarvoor een beleid rond infrastructuur opgesteld moet worden. De noden van infrastructuren in deze decreten moeten goed op elkaar afgestemd worden. Pas dan kan gesproken worden van de start van een geïntegreerd infrastructuurbeleid. Een grootschalig onderzoek is essentieel om te weten te komen waar in het kunstenlandschap welke infrastructuur noodzakelijk is. Om opportuniteiten te scheppen voor toekomstige samenwerkingsverbanden, moeten andere infrastructuren (zoals bijvoorbeeld infrastructuren in private handen en kiosken) ook in deze oplijsting worden opgenomen.

De infrastructuurvraag is doorheen de tijd geëvolueerd. Momenteel is er bijvoorbeeld veel vraag naar kleinere infrastructuur voor beginnende gezelschappen. Die kleinere infrastructuren zijn aanwezig, maar het zijn grotendeels privé-initiatieven waarvan het succes afhankelijk is van de invloed van en ondersteuning door **lokale cultuurfunctionarissen**. Ook bovenlokaal zou er meer aandacht moeten gaan naar de kleinere presentatieplekken.

Een energieaudit om op het vlak van energieprestatie een vergelijkend overzicht tussen de verschillende gebouwen te kunnen maken, evenals een veiligheidsanalyse, is van groot belang in het kader van duurzaamheid en moet in deze oefening worden meegenomen.

De Vlaamse overheid moet een opdracht geven om in samenspraak met de steden en gemeenten een vergelijkende studie en inventaris van alle relevante infrastructuren op te stellen.
--

2.Noden van de sectoren

De specifieke en diverse noden van de exploitanten zijn op zeer uiteenlopende manieren ingevuld. Dit resulteert in een sterk uiteenlopende techniciteit en scenografische invulling, afhankelijk van de locatie en de omstandigheden. De toneeltoren van elke schouwburg ziet er anders uit.

De gangbare praktijk is dat de bouwheer of zijn afgevaardigde de inhoud van het bouwprogramma samenstelt. Het eisenprogramma van de bouwheer wordt soms door al dan niet relevante adviseurs ondersteund vooraleer de architect en/of het studiebureau ermee aan de slag gaan. In vele gevallen is de exploitant of eindgebruiker in het overlegproces niet gekend. Op infrastructuurvlak is er een duidelijk spanningsveld tussen lokaal en Vlaams beleid. Heel vaak zijn bouwheren te weinig beslagen voor het uitschrijven van een goede en specifieke opdracht voor culturele infrastructuur, die resulteert in een kwaliteitsvolle werkplek voor de kunsten. Het bouwen, beheer, gebruik en de inzet van het gebouw moeten dezelfde dynamiek volgen als de artistieke ontwikkeling van de organisatie. De exploitatie en de ontwikkeling van de waardeketen moeten flexibel vanuit de artistieke visie van de organisatie gestuurd zijn, waarbij een kwaliteitsvolle en efficiënte realisatie de basis vormt.

De parameters en de systemen van openbare aanbestedingen volstaan niet voor het bouwen van culturele ruimtes. Naast de gebruikelijke bouwparameters moeten dringend een aantal **basisnoden waaraan een bouwprogramma moet voldoen** worden opgesteld. Die noden kunnen betrokken worden bij de beoordeling van de financiële ondersteuning van het bouw- of renovatiedossier. Het zijn geen beleidsopties, maar eerder voorwaarden die een organisatie zoals het FoCI in zijn beoordeling kan hanteren. Ze mogen evenwel niet belemmerend werken voor de herbestemming van historische gebouwen, en moeten dus doordacht worden opgesteld zodat diverse infrastructuren van gelijkaardige omvang in staat zijn tot gelijkaardige realisaties. Er moet daarbij aandacht zijn voor de specifieke en aparte noden van verschillende infrastructuren.

2.1.Ontwerp en techniciteit

Infrastructuur moet ontworpen worden met respect voor de omgeving of het bestaande gebouw, de gebruiker en hetgeen in het gebouw gebeurt of zal gebeuren. Extra aandacht op het vlak van toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers en ervaringscomfort voor personen met een visuele of auditieve beperking is gezien de publieke functie een evidentie, maar nog te weinig een aandachtspunt. Bij het voorbereiden en nemen van de gepaste maatregelen, moet met deze parameters rekening worden gehouden. Er moet immers een adequaat bouwprogramma tot stand komen. Geïntegreerd ontwerpen is daarbij zeer belangrijk: bouwheer, subsidiënt, architect, technici én gebruikers behoren in voortdurende dialoog met elkaar een concept af te leveren dat esthetisch en technisch verantwoord is. Er moet uitgegaan worden van een **“totale eigenaarskost”** (ook wel TCO, total cost of ownership, genoemd) waarbij de energieprestatie, een duidelijke inventarisatie van de kost van de mogelijkheden en alle randkosten worden opgenomen. Een

bouwheer die bespaart door het gebruik van onaangepaste materialen en minder arbeidsintensieve bouwtechnieken, maakt de initiële bouwkosten misschien wel goedkoper, maar veroorzaakt op langere termijn een grotere totaalcost. Deze reflex moet dan ook worden tegengegaan. Enkel door een holistische aanpak van de voorbereidingen van het (ver)bouwproject kunnen duurzame beslissingen worden genomen die blijf geven van een langetermijnvisie. Gezien dit uitgebreid voorafgaand studiewerk vergt, moeten voldoende tijd en middelen worden voorzien om een degelijk eisenpakket en bouwprogramma te kunnen opstellen.

2.2.Gebouwtechnieken

Heel vaak zijn gebouwtechnieken zo slecht geconcipieerd dat ze storend zijn voor het publiek, terwijl ze oorspronkelijk net bedoeld waren om een comfort aan te bieden. Een goede keuze tussen technieken waarin wel en niet te investeren moet worden mogelijk gemaakt. De specifieke noodzaak van de exploitant moet dus in kaart worden gebracht. Als we de totale kost van een gebouw momenteel durven bekijken over een levensduur van 30 jaar dan zien we dat onderhoud en beheer 75% uitmaken van die totale kost. De investeringskost bedraagt slechts 25% van de totale kost over de levensduur. Aandacht hiervoor is van uiterst belang. Hoe efficiënter, slimmer, duurzamer en bedachtzamer de investering gebeurt, hoe lager de exploitatiekost zal zijn. Investeren in duurzame technologie en energie-efficiënte infrastructuur, drukt de kosten van onderhoud en beheer. De impact van een duurzame aanpak van gebouwtechnieken is dus van groter belang dan men op het eerste zicht zou vermoeden. We kunnen onze infrastructures door de juiste investeringen financieel vriendelijker maken. Gebouwen met een lager energiepeil, hebben een lagere energiefactuur.

Een interessant debat om te openen, is dat over het nodige comfort in de ruimtes: sommige ruimtes worden nu integraal tot 20°C (in zomersituatie) geklimatiseerd, terwijl dat vaak niet nodig is. Iedere graad die bespaard wordt, betekent een besparing op investering van apparatuur, onderhoud en verbruik. Ook de relatieve luchtvochtigheid en -kwaliteit zijn belangrijke parameters en bepalende factoren voor het energieverbruik. Met een optimalisatie kan veel bespaard worden. Het comfort kan aan de hand van een aantal gemakkelijk vast te stellen comfortcriteria gedefinieerd worden. Voor nieuwbouw is een **comfortsimulatie** daarom onontbeerlijk, maar ook voor bestaande gebouwen kan een dergelijke simulatie interessant zijn. Gebouwtechnieken moeten dusdanig ontworpen zijn dat ze per ruimte aan de noodzaak van flexibiliteit kunnen voldoen.

Het opvolgen van de prestaties van technische installaties, zowel oud als nieuw, is van groot belang om die prestaties te kunnen bijsturen. Hiervoor is een **gebouwenbeheersysteem** het minimum om adequaat te kunnen programmeren en bijsturen.

2.3. Realisatietechnieken

Gebouwen voor culturele exploitatie die door de overheid gebouwd of mede gefinancierd worden, moeten een minimum aantal realisatietechnieken bevatten die de functie van het gebouw op een zo **ergonomisch** mogelijke manier waarmaken. Podiumtechnieken, museografie, scenografie, archiveringstechnieken, e.a. moeten een **maximaal kwaliteitsniveau** kunnen halen. Het heeft geen zin om een bouwprogramma te verwezenlijken om nadien vast te stellen dat er grote beperkingen en belemmeringen zijn die bepaalde realisaties bemoeilijken. De basisconstructie kan op diverse plaatsen op eenzelfde manier worden uitgevoerd. Een coherente en gelijklopende opbouw van bouwkundige structuren is noodzakelijk. Zo zou bijvoorbeeld het gebruik van IPE-100 profielen in alle infrastructuren een consistente, snelle en efficiënte implementatie van hef- en hijsmiddelen mogelijk maken.

In de ontwerpfase van nieuwbouw en renovatie moet er meer op lange termijn worden gedacht. De onderhoudskosten van de installaties moeten worden voorgecalculeerd, zodanig dat de totale eigenaarskost over de volledige levenscyclus van de realisatieapparatuur duidelijk wordt. Het is dan aan de bouwheer of exploitant om daar een onderhoudsbudget tegenover te zetten. Bestekken voor geautomatiseerde trekkeninstallaties zouden bijvoorbeeld minstens industriële standaardcomponenten moeten eisen, zodanig dat een vervanging van componenten op lange termijn mogelijk blijft. Een **leveringsgarantie of vervangingsmogelijkheid van minimaal tien jaar**, zoals gangbaar in de industrie, moet ook voor culturele infrastructuur worden toegepast. Het komen en gaan van leveranciers en aannemers van realisatietechnieken door het weinig stabiele economische klimaat waarin zij functioneren, kan verduurzaamd worden door langetermijnperspectieven in de bestekken te verwerken, rekening houdend met de niet-onbegrensde levensduur van podiumtechnieken. Een automatische trekkeninstallatie gaat, in tegenstelling tot zijn manuele variant, geen eeuwigheid mee.

Een zeer specifiek logistiek oud zeer is het aspect **laden en lossen**. Slechts heel zelden is hier een adequate oplossing voor gekozen, zodanig dat er voor deze dagelijkse routinebeweging tijd verloren gaat en veel te vermijden personeelsinzet noodzakelijk is. Een heel eenvoudig principe om dit te voorkomen is het laten binnenrijden van de vrachtwagen in het lokaal (podium, hall, tentoonstellingszaal, depot,...) waar de inhoud geplaatst moet worden. Deze basis biedt een andere benadering door ontwerpers waarmee ze tot een aanvaardbare oplossing kunnen komen.

Werkoppervlakte is eveneens van groot belang om de realisatie vlot en efficiënt te laten verlopen. Er zijn heel wat “grote” zalen die slechts kleine producties kunnen programmeren. Het vastleggen van een publiekscapaciteit is alvast een goede start om de werkoppervlakte te bepalen die noodzakelijk is om de realisatie flexibel aan te pakken. Het bouwen van bijvoorbeeld een muziektheater met een publiekscapaciteit van 1.500 personen, kan onmiddellijk vertaald worden naar een noodzakelijke en concrete werkoppervlakte. Hierbij is het vertrekpunt dat de werkoppervlakte gelijk zou moeten zijn aan de publieksoppervlakte.

De kwaliteit van de zaal is recht evenredig met de kwaliteit van de **zichtlijnen** voor het publiek. Slechte publieksplaatsen hebben in deze tijden geen enkele functie meer. Elk dossier (en dit beperkt zich niet enkel tot de podiumkunsten) moet dus een studie van zichtlijnen bevatten.

De ruimtes waarin realisaties plaatsvinden, zijn tot nu toe heel vaak gesloten dozen. Dit is historisch zo gegroeid uit de nood voor een flexibele invulling van op maat gemaakt, projectafhankelijk kunstlicht. Tegenwoordig zijn verduisteringstechnieken echter zodanig geëvolueerd dat er mogelijkheden ontstaan om op bepaalde ogenblikken met **daglicht** te werken. Dit zal het werkcomfort van het betrokken realisatiepersoneel sterk verbeteren. Deze denkwijze gaat ook op voor het publiek van bepaalde tentoonstellingsplekken. Dit zijn kleine maatregelen die een grote impact hebben op de globale ergonomie van het gebouw, en die bijdragen tot de duurzaamheid van het patrimonium. Uiteraard zijn er bepaalde collectiestukken waarvoor bijna het tegenovergestelde geldt.

Kwaliteitsvol **akoestisch comfort** in culturele infrastructures betekent enerzijds dat het publiek in optimale akoestische omstandigheden het programma kan beleven en anderzijds dat uitvoerders en werknemers in optimale akoestische omstandigheden kunnen werken. Verschillende culturele programma's vereisen een verschillende, specifieke akoestiek. Het luisteren naar oude muziek heeft bijvoorbeeld concrete natuurlijke akoestische omstandigheden nodig die helemaal anders zijn dan het gewenste akoestisch comfort in een museum. Artiesten en werknemers zullen beter functioneren als de akoestiek van hun werkplek geoptimaliseerd is aan de uitvoering van hun werk. Tijdens het ontwerp van (ver)bouwwerken moet een studie akoestiek als een volwaardig onderdeel worden meegenomen.

2.4. Depotproblematiek

Parallel aan de vraag over wat gearchiveerd en bewaard moet worden, is de duurzame opslag en bewaring van het kostbare erfgoedmateriaal in aangepaste depots voor de meeste instellingen een probleem. Ze kunnen moeilijk voldoen aan de criteria voor duurzame kwalitatieve opslag, vooral qua klimaatbeheersing. De beschikbare opslagruimte van vele collectiebeherende erfgoedinstellingen is vaak ontoereikend qua oppervlakte. Veel kunstencentra en stadstheaters kampen daarenboven met dezelfde problematiek.

Het huidige decreet voor depotbeleid wordt niet gerealiseerd. De **inrichting en nieuwbouw van degelijke gemeenschappelijke depots** voor kunsten en erfgoed moet worden aangevat. Dit kan bijvoorbeeld gerealiseerd worden via provinciale depots of deels via het versterken van de reeds bestaande initiatieven zoals kringloopexpo. De exploitatie, inclusief kwaliteitscontrole op aangeleverd erfgoedmateriaal (verpakking, beschrijving,...) kan gebeuren door een overkoepelend depottoezicht. De depots kunnen ter plaatse gecombineerd worden met activiteiten rond een aantal creatieve ambachten van herstelling en onderhoud. De nodige herbestemming (zie ook titel 6) van een gedeelte van het onroerend erfgoed kan een antwoord bieden aan de vraag naar meer oppervlakte. Pas als er sprake is van een degelijke en duurzame bewaring, kan er adequaat worden

overgegaan tot de gewenste ontsluiting. Ontsluiting kan ervoor zorgen dat de nodige middelen voor bewaring tot stand komen, en geeft een zichtbaarheid aan de gehele operatie. Het Stadsdepot van Dordrecht is zowel op bouwtechnisch vlak, als op het vlak van exploitatie een uitstekend voorbeeld.

Digitalisering neemt de nood tot fysieke opslag van het oorspronkelijke materiaal niet weg. Grote erfgoedinstellingen kunnen geen aanspraak maken op subsidiëring voor digitaliseringsprojecten, omdat ze geacht worden alles al gedigitaliseerd te hebben. Dat verhindert uiteraard de ontsluiting van al deze data. Het Vlaams Instituut voor Archivering (VIAA) digitaliseert, bewaart en ontsluit audiovisueel materiaal, foto's, documenten, enz. samen met partners uit de cultuur, erfgoed- en mediasector. VIAA en andere organisaties, zoals iMinds en LUKAS, kunnen hierin een belangrijke rol opnemen.

De Vlaamse overheid neemt de regierol in handen om alle bovenstaande noden te ontwikkelen tot een consistent beleid en tot voorwaarden van financiering van de (ver)bouwprojecten.

3.Duurzaamheid

Duurzaamheid is een algehele bekommernis die, net zoals veiligheid, integraal deel uitmaakt van alle processen van ontwerp, bouw en gebruik van infrastructuren. De duurzaamheidsaspecten kunnen op vele manieren benaderd worden. Eerst en vooral zijn er de puur **ecologische overwegingen** die moeten leiden naar duurzame gebouwen. Het is een anomalie dat vele voorbeeldinfrastructuren die in exploitatie weinig duurzaam zijn, gefinancierd of neergezet worden. Duurzaamheid betekent nadenken op lange termijn. Culturele infrastructuren zijn vaak landmarks omwille van hun exemplarische architecturale waarde. Het zou dan ook een evidentie moeten zijn dat nieuwe infrastructuren ook op vlak van duurzaamheid exemplarisch zijn. Een aanvaardbaar energiepeil moet minstens voor alle nieuwe gebouwen de norm zijn. De transitie naar **energieneutrale nieuwbouw** of naar het laagst mogelijke energiepeil moet voor alle nieuwe infrastructuren tegen 2020 gerealiseerd worden. Dit kan als verbeterde 2020 doelstelling vanuit het Cultuurforum en het VIA-plan vooropgesteld worden. In het kader daarvan is het raadzaam de vernieuwde richtlijnen van juni 2012 van het "Actieplan Bijna-Energieneutrale Gebouwen" van het Vlaams Energieagentschap (uitvoering van artikel 9 van richtlijn 2010/31/EU van 19 mei 2010 betreffende de energieprestatie van gebouwen) te volgen. De overheid kan hier zijn transitie naar een duurzame samenleving waarmaken door consequent te kiezen op het vlak van culturele infrastructuur. Het plaatst de huidige dynamiek van de sector omtrent duurzaamheid in een juiste context. Aangezien het zijn gedeelte van de "totale eigenaarskost" zal beperken, zal de exploitant uiteraard mee investeren in deze duurzame oplossingen. Op termijn moet dit verder evolueren naar energiepositieve gebouwen waardoor het patrimonium ook letterlijk een energiebezorger zal zijn.

De technische complexiteit van realisatieapparatuur zal alleen maar groter worden. De infrastructuur, en vooral de technologie, is maar zo goed als zijn operatoren. Een goed opgeleide staf is essentieel om de technieken te laten renderen. De noodzakelijke opleiding en levenslang leren moeten integraal deel uitmaken van het infrastructuurbeleid van de exploitant. Het openstellen van infrastructuren voor de opleidingen - waarbij naar optimalisatie van het ruimtegebruik wordt gestreefd door het toelaten van andere gebruikers - is op een aantal plekken alvast een succes. Om een nog betere samenhang van onderwijs en cultuur te bewerkstelligen, moeten deze initiatieven door een verdere ontwikkeling naar pilootprojecten gecontinueerd worden. Hierdoor zal de instroom van personeel in de sectoren optimaal op de noden afgestemd zijn. Het concept dat nu vooral op lokaal vlak en in de socio-culturele sfeer ligt, moet worden doorgetrokken naar alle kunst-, technische en productieve opleidingen. De professionele "grote" infrastructuren hebben hier eveneens een verantwoordelijkheid.

Elk initiatief van **collectief beheer** van infrastructuur moet door de Vlaamse overheid aangemoedigd worden. Door de actieradius van een aantal onderdelen van het beheer te vergroten, kunnen er veel kosten bespaard worden. Zo kan er gesproken worden van een coherent, consistent, professioneel en dus duurzaam beheer. Dit zijn belangrijke parameters in de realisatie van duurzaamheid die door de overheid gestimuleerd kunnen worden.

Er zijn heel wat verschillende manieren waarop de Vlaamse overheid duurzaamheid onder de aandacht kan brengen. Het moet ook betekenen dat er verder gekeken wordt dan de energievriendelijkheid van gebouwen. Ook bij de keuze van de materialen en installaties, de oriëntatie en indeling van gebouwen moet steeds de duurzaamheidstoets gemaakt worden. Deze reflex beperkt zich niet tot het beheer van de eigen gebouwen van de Vlaamse overheid. Ook naar de culturele sectoren toe kunnen acties met het oog op **sensibilisering, verzamelen en delen van deskundigheid**, genomen worden.

De versnippering van het beleid over de verschillende sectoren heeft in de praktijk al te vaak tot gevolg dat vzw's voor financiële ondersteuning van de transitie naar een duurzamere werking nergens terecht kunnen. Het moet een onderdeel van het beleid zijn om de initiatieven die deze zaken verzamelen en ontsluiten, verder te ondersteunen. Culturele infrastructuur waarvan de eigenaars en/of exploitanten al ernstige inspanningen deden, mogen hiervoor beloond worden door zichtbaarheid in **campagnes** en extra ondersteuning door experts bij verdere ontwikkelingen.

Extra middelen voor duurzame projecten moeten voorzien worden en mogen niet ten koste van het bouwvolume gaan. Het ontwikkelen van meetinstrumenten op maat voor audits van culturele infrastructuur kan alvast ingezet worden tijdens de eerder besproken inventarisatie. Ook de ontwikkeling van investeringsplannen en masterplannen waarbij de gerealiseerde besparingen worden aangewend voor de financiering van nieuwe investeringen zijn van waarde in het kader van duurzaamheid.

Initiatieven die goede praktijken ontwikkelen en ontsluiten voor de gehele sector (zoals het transitienetwerk Pulse), moeten verder ondersteund worden. De meeste culturele infrastructuur zijn publiek toegankelijke gebouwen. Daardoor is er dankzij het rechtstreekse contact met het publiek een meerwaarde voor de realisatie van duurzaamheidsaspecten vast te stellen.

De Vlaamse overheid moet haar eigen beleid rond duurzaamheid consistent uitvoeren en promoten in de culturele infrastructuur.
---

4. Culturele ruimtes

Het kunstenlandschap is volop in beweging. De manier waarop en de plekken waarin kunsten en erfgoed worden geconcipeerd en gepresenteerd, evolueren. Kunstencentra willen omgaan met de publieke ruimte en met nieuwe maatschappelijke contexten. Musea omarmen de podiumkunsten omdat deze relevant kunnen zijn in hun vernieuwde artistieke visie. De vernieuwde kunsten- en erfgoeddecreten spelen in op deze belangrijke ontwikkelingen en dynamieken in Vlaanderen. Er is nood om al deze nieuwe inzichten te vertalen naar een concreet en uitgewerkt beleid rond alle culturele infrastructuren. Dit vraagt een gepast beleid rond infrastructuur. Momenteel is de infrastructuur overwegend functie- en disciplinegericht gebouwd. De flexibiliteit van het huidige patrimonium voor kunsten en erfgoed is te beperkt voor het toekomstige landschap. Er zullen beleidsmatige keuzes gemaakt moeten worden. Infrastructuur van de toekomst zal moeten kunnen fungeren als “**culturele ruimte**”. Het niveau en de kwaliteit van de **flexibiliteit van deze werk- of presentatieplekken** zijn recht evenredig met het ergonomisch gemak waarmee men aan de slag kan om dit op het vlak van realisatie waar te maken. Een technische huisfiche volgens een standaardmodel is van groot belang om duidelijk te maken wat in het gebouw wel en niet mogelijk is. Deze fiche kan gerealiseerd worden tijdens, of kan een gevolg zijn van, de nodige vergelijkende studie en inventarisatie (waarvan sprake is in titel 1). Dit alles wordt pas mogelijk wanneer er degelijke en praktische 'as built'-dossiers voorhanden zijn. Voor nieuwe installaties moet dit recht voor de bouwheer absoluut bij de oplevering worden afgedwongen.

Bij een schottenloos kunstenlandschap zijn ook valkuilen te noteren. De infrastructuur van een organisatie bepaalt in sterke mate het programma dat ze kan brengen. Specifieke kunstendisciplines vragen vaak specifieke infrastructuur. Kwalitatief voldoen voor alle disciplines is maar tot op zeker niveau mogelijk. Dit zal in de toekomst door de overheid goed bewaakt moeten worden, zowel op het vlak van het bouwprogramma als op het vlak van de goede spreiding van flexibele infrastructuren doorheen het landschap.

Op lange termijn is het bijzonder moeilijk in te schatten wat het artistiek parcours van een organisatie in een bepaalde infrastructuur zal zijn. Het staat haaks op een natuurlijke artistieke evolutie om dat vast te leggen. Het is daarom belangrijk dat deze infrastructuren makkelijk **uitbreidbaar en vlot aanpasbaar** zijn. De specifieke functie van een ruimte moet tijdens de levensloop van het gebouw en in functie van het artistiek parcours van de exploitant kunnen veranderen. Tijdens het bouwproces moet rekening worden gehouden met onomkeerbare keuzes. Zo is de keuze voor een toneeltoren sterk bepalend voor elk toekomstscenario van een presentatieplek. In functie van flexibiliteit is het evenzeer belangrijk om over **voldoende fysieke oppervlakte** te beschikken. Er moet minstens 25% vrije ruimte aanwezig zijn om hieraan te voldoen. Deze vrije ruimte biedt bovendien opportuniteiten naar financiering van het bouwproject vanuit een PPS-constructie.

De Vlaamse overheid moet de ontwikkeling van een hedendaags beleid rond culturele infrastructuur over de verschillende deelsectoren en de verschillende overheden heen in handen nemen om tot culturele ruimtes te komen.
---

5. Masterplan en beleid

Het afschrijven van een gebouw spreidt zich volgens de waarderingsregels over een periode van minstens 33 jaar. We weten dat de financiële last niet louter te beperken is tot de bouwkost. De totale eigenaarskost bevat immers ook de onderhoudskost om het patrimonium in stand te houden. Om dit realistisch in kaart te brengen en er dan degelijk, gepland en gefaseerd mee om te springen, moet er door de diverse betrokken partijen een masterplan worden opgesteld. Er wordt hiervoor best een model vooropgesteld dat waardebeoordeling en evaluatie mogelijk maakt. Een dergelijke aanpak vanaf het ontwerp tot aan de eventuele afbraak is noodzakelijk om de continuïteit van de werking van de gebruikers te garanderen. Er moet vermeden worden dat culturele bouwprojecten vroegtijdig of half afgewerkt gestopt worden, zoals in het verleden al is voorgevallen. Het realiseren van een masterplan start al bij de vraag naar de noodzaak van infrastructuur in een globale context.

□ Exploitant

Ondanks het feit dat het voor de exploitant vaak belemmerend werkt om zijn artistiek parcours op zeer lange termijn vast te leggen, is het toch noodzakelijk dat er voor het bouwkundig en bouwfysisch beheer een masterplan wordt opgesteld voor het **onderhoud en de instandhouding** van het patrimonium waarin hij functioneert.

□ Eigenaar

Hoe zal de **eigenaar zijn rol en plichten** gaan vervullen over de periode van zijn eigenaarschap? Ook hier kan een masterplan op maat van de levensduur van het gebouw verwacht worden.

□ Overheid

De overheid moet door middel van een globaal masterplan op Vlaams niveau duidelijk maken welke richting ze uit wil met haar eigen infrastructuren en met de ondersteuning van de infrastructuren van haar gesubsidieerden. De discrepantie tussen de cultuurspelers met een eigen infrastructuur en die zonder is bijzonder groot. Heel vaak is er slechts geringe solidariteit tussen diverse organisaties wat betreft het gezamenlijk gebruik van infrastructuur. De overheid moet daarin **regulerend en corrigerend** optreden. Infrastructuur voor alle bestaande culturele actoren is immers onmogelijk en vaak ook niet gewenst. Collectief gebruik en beheer moeten daarentegen gestimuleerd worden.

De Vlaamse overheid dwingt duidelijkheid af van de betrokkenen door hun rol te definiëren in een masterplan.

6.Erfgoed

Werken met (im)materieel of in materieel erfgoed vraagt bijzondere aandacht van de exploitant en de eigenaar. Maar evenzeer zijn er opportuniteiten, zoals de inspiratie die monumenten kunnen voortbrengen. Een goede en ook realistische, reële afstemming tussen **erfgoednormeringen en huidige bouwnormeringen**, gekoppeld aan de noden van exploitanten, is noodzakelijk.

6.1.Werken in erfgoed

De optimalisering van het energieverbruik is in veel culturele gebouwen omwille van erfgoed of monumentenzorg een bijzonder moeilijke oefening. De regelgeving vanuit erfgoed of monumentenzorg en de energieprestatieregelgeving moeten nauwer op elkaar worden afgestemd. De kennis van nieuwe technologieën moet door de overheid breed verspreid worden. Het gebruik ervan moet aangemoedigd, en vanuit een voorbeeldfunctie geïmplementeerd worden.

Het realiseren van een culturele opdracht in een gebouw met een hoge erfgoedwaarde, vraagt van de exploitant bijzonder veel goede wil. Vaak zijn de erfgoedelementen een belemmering voor het artistieke proces. De omringende omstandigheden van dergelijke situaties moeten van hoge kwaliteit zijn zodanig dat de artiesten de belemmeringen als een uitdaging gaan zien en er inspiratie uit kunnen putten. Dit vraagt moed, bereidwilligheid en expertise van de exploitant, eigenaar en de instanties die waken over monumentenzorg (Agentschap Onroerend Erfgoed en diensten Monumentenzorg). Het is van bijzonder groot belang dat deze afstemming degelijk gebeurt.

Een duidelijke visie en een passend beleid over het industriële erfgoed in de culturele sectoren dringt zich op. Er is een duidelijk spanningsveld tussen het gebruik van oude, niet-actuele en onveilige realisatieapparatuur en de eventuele bewaring ervan. De beoordeling kan grondig verschillen naargelang het materiaal bekeken wordt vanuit een bouwkundig, technisch of historisch referentiekader. Omdat het veelal **roerend erfgoed vast door bestemming** betreft, is het enkel relevant in de context van zijn omgeving. Duidelijke keuzes hieromtrent dringen zich op.

Erfgoed dat leeg staat en geen functie vervult, zal in verval raken. Aangezien Vlaanderen een uitgebreid patrimonium met hoge erfgoedwaarde ondersteunt en ter beschikking heeft, moet dit een prioriteit worden. **Exploitatie en erfgoedwaarde** moeten gezien worden als complementaire elementen die elkaar mogelijk maken en in stand houden.

6.2.Herbestemming

Het bouwen van nieuwe infrastructuur vraagt grote investeringen van de overheden. Toch is het duidelijk dat de vraag naar nieuwe infrastructuren nog steeds legitiem kan zijn om verdere en nieuwe culturele ontwikkeling mogelijk te maken. Nieuwe (ver)bouwprojecten zorgen evenzeer voor de gewenste architecturale landmarks en bezorgen een aanzuigeffect en dynamiek rondom het project. Dit zorgt voor tewerkstelling en transversale ontwikkelingen in de nevensectoren. **Herbestemming van een groot aantal monumenten** zal in de nabije toekomst aan de orde zijn. De vraagstelling en de discussie over wat te doen met het kerkelijke patrimonium loopt.

Een hybride culturele sector heeft flexibele werkplaatsen nodig. Alle culturele actoren hebben te maken met depotproblematiek of stockageproblemen. Er is een groot gebrek aan aangepaste oppervlakte in de culturele sector. Kansen liggen voor het grijpen om een zinvolle herbestemming aan te bieden, in lijn met de gewenste herbestemming van een deel van het onroerend erfgoed. Als deze gebouwen geen zinvolle herbestemming krijgen, zullen ze op termijn gegarandeerd verkommeren en verdwijnen. De overheden spendeerden echter jaren grote budgetten aan onderhoud en instandhouding ervan. Het zou een bijzonder spijtige zaak zijn om deze investeringen teniet te laten gaan.

De komende beschikbaarheid van deze infrastructuren moet desgevallend ook gezien worden in het kader van de moeilijk te verantwoorden kost van nieuw te bouwen infrastructuur en de verdere inname van de vrije ruimte. Hierdoor is een evaluatieschema om deze infrastructuur te toetsen op hun bruikbaarheid voor culturele doelen - niet alleen voor creatie en presentatie, maar ook voor opslag, ontsluiting... dus ook bibliotheken, archieven, kunstenaarsruimtes, etc. - noodzakelijk.

De Vlaamse overheid moet onderzoek verrichten naar de herbestemming van gebouwen en dit koppelen aan de noden van de sector. Een consistent beleid is noodzakelijk om erfgoednormen en culturele exploitatie mogelijk te maken.

7. Veiligheid

Europese veiligheidswetgeving moet gevolgd worden. Het overgrote deel van de infrastructuren voldoet simpelweg niet aan de vigerende wetgeving en zou in principe gesloten moeten worden. De sector heeft nood aan eigen normen, niet die van de industrie. Een goed voorbeeld is het hef- en hijsmateriaal. Het is niet per se noodzakelijk dat dit om de drie maanden gekeurd wordt. De materialen worden in een beschutte infrastructuur gebruikt, en niet buiten op een werf. Het is organisatorisch moeilijk haalbaar om elke drie maanden de zaal volledig leeg te halen om alles te laten keuren.

De wetgeving evolueert, maar vele technieken, vooral de implementatie van realisatietechnieken, evolueren maar traag mee. Nochtans zijn die technieken op de markt. Het zijn vooral de eigenaars, en dus ook vaak de overheid zelf, die de nieuwe wetgeving niet volgen. In sommige gevallen is er zelfs een pertinente stagnatie. De kunstensector draagt veiligheid hoog in het vaandel, en heeft hierin een traditie staande te houden. Veiligheid en dagelijkse bedrijfsvoering zijn niet evident, maar vele exploitanten en organisaties hebben dit telkens voorop geplaatst, zijn er professioneel in geworden en hebben een zekere expertise ontwikkeld. De overheid moet deze lijn verder doortrekken tot op de verschillende werkplekken van zijn infrastructuur en degenen die hij subsidieert. Bijna alle **toneeltorens en trekkeninstallaties** moeten dringend aan de hedendaagse normering en wetgeving worden aangepast. De huidige prioriteiten in de subsidiestelsels zullen daarin stimulerend werken, maar de jarenlange achterstand zal nog lang aanhouden als er geen extra financiële injectie komt. Voorts moeten de organisaties uit het Decreet Lokaal Cultuurbeleid, het Kunstendecreet en het Cultureel-erfgoeddecreet hun opdracht ten volle en op een veilige manier kunnen uitvoeren. Een groot aantal investeringen is daarom aan de orde. Door de inventarisatie (besproken onder titel 1) wordt duidelijk welke infrastructuur prioritair moet worden aangepakt.

De Vlaamse overheid moet de wetgeving omtrent veiligheid volgen, afdwingen en mee uitvoeren.
--

8.Eigenaarschap

Eigenaarschap van culturele infrastructuur is een zeer moeilijke en uiterst gevoelige kwestie. De relatie tussen eigenaar en exploitant is op zeer diverse manieren geregeld. Heel vaak is dit ontstaan om opportuniteiten mogelijk te maken of initiatieven in stand te houden. De soorten eigenaars en de juridische relaties waarmee een exploitant te maken krijgt, zijn ook zeer divers. In sommige gevallen is een bepaalde overheid eigenaar, in andere gevallen een naamloze vennootschap of een coöperatieve vennootschap. Sommige eigenaars nemen hun verantwoordelijkheid als huisbaas heel ernstig en correct op, terwijl andere huisbazen via erfpacht een casco gebouw leveren. Dit betekent dat sommige organisaties de zeer hoge financiële lasten voor hun infrastructuur zelf moeten dragen. Het is in ieder geval een anomalie dat deze verschillende uitgangsposities mede bepalend zijn voor de hoeveelheid middelen die een organisatie kan besteden aan zijn artistieke werking. Het kan en mag de bedoeling niet zijn dat doelgerichte middelen uit de decreten op zo'n diverse manieren worden besteed. Zowel bij de beoordeling, de toekenning als de opvolging van subsidies is een minimale vorm van **synchronisatie en regularisatie van het eigenaarschap** noodzakelijk.

Meer en meer maakt de overheid een zeer duidelijke scheiding tussen infrastructuur en werkingsmiddelen. Deze scheiding moet absoluut verder verfijnd en gecontinueerd worden. Aparte budgetten voor de infrastructuur en de werking bieden de beste garantie om voldoende middelen te vrijwaren voor een continu en gedegen onderhoud van de infrastructuur. De overheid moet de relatie tussen opdracht en infrastructuur definiëren en toekomstgericht ontwikkelen. Zo moet bijvoorbeeld de omvang en de kostprijs van bijvoorbeeld een geautomatiseerde trekkeninstallatie met deze relatie in evenwicht en te verantwoorden zijn. Noodzakelijke investeringsmiddelen voor infrastructuur in de erfgoedsector moeten voorzien worden en via transparante en toegankelijke kanalen beschikbaar worden gesteld.

8.1.Het Fonds voor Culturele Infrastructuur (FoCI)

Het Fonds voor Culturele Infrastructuur (FoCI) treedt op als eigenaar voor bepaalde culturele infrastructuren van de Vlaamse overheid. Deze rol is over de jaren heen gegroeid, waardoor we nu kunnen spreken van een basiskennis van eigenaarschap in de culturele sector. De bijlagen 6 en 7 van de documenten van het FoCI, die model staan voor de taakverdeling tussen eigenaar en exploitant, zijn een goede basis voor de taakverdeling tussen gebruiker en eigenaar. Het FoCI is te beperkt qua middelen om deze taak met de soms noodzakelijke urgentie en degelijkheid te kunnen uitvoeren. Bovendien worden deze beperkte middelen vaak prioritair ingezet voor nieuwe projecten, ten nadele van het noodzakelijke reguliere eigenaarsonderhoud. Lokale overheden zijn zelden beslagen in het beheer van culturele infrastructuur en privé-eigenaars hebben soms een andere agenda. Het gevolg hiervan is een zeer wisselvallig ritme van investeren in en onderhouden van de infrastructuur. Nochtans is iedereen het erover eens dat de meest economische en duurzame omgang met ons patrimonium net door onderhoud en investeringen tot stand komt. Het valt dan ook te bepleiten dat de **regierol** die de overheid momenteel

via het FoCI opneemt, **verder wordt uitgebreid**. De huidige expertise van eigen beheer uitbreiden naar andere infrastructuren die de Vlaamse overheid in haar werking ondersteunt, betekent een significante verhoging van de efficiëntie. Hiervoor moet gekeken worden naar het patrimonium van het Decreet Lokaal Cultuurbeleid en het Cultureel-erfgoeddecreet. Op die manier kan gelijkmatiger worden omgegaan met de implementatie van duurzaamheid, wat op lange termijn een globale kostenbesparing voor de overheid met zich zal meebrengen. Er kan dan een duidelijk onderscheid in de soorten ondersteuning vanuit de overheid ontwikkeld worden: aankoop en eigenaarsbeheer door het FoCI en de werking via Kunstendecreet, Decreet Lokaal Cultuurbeleid en Cultureel-erfgoeddecreet. Uiteraard kunnen andere overheden altijd mee investeren in deze aspecten, zoals reeds het geval was, maar de uitwerking en opvolging moet verder ontwikkeld en beheerd worden waar de grootste expertise zit. Idealiter functioneren alle exploitanten in eenzelfde georganiseerde infrastructurele context en neemt de overheid haar expertrol op waar ze die volledig waarmaakt. Een uiterst nuttig document hierin is de output van de **studieopdracht gegeven door de overheid aan het WTCB**, in samenwerking met het Centrum Duurzaam Bouwen, ter voorbereiding van een onderhoudsplan voor de culturele accommodaties van de Vlaamse Gemeenschap waaruit zeer bruikbare en waardevolle aanbevelingen voortgekomen zijn. Deze aanbevelingen worden best ten volle geïmplementeerd. Een duurzame aanpak van gebouwen betekent een beheer met tijdsbestek langer dan dat van de huidige periodiciteit van de decreten, dus moeten deze gescheiden worden.

Het FoCI heeft momenteel diverse beheersovereenkomsten met zijn exploitanten. Dit is zeer begrijpelijk door de ontstaansgeschiedenis van sommige infrastructuren en organisaties en de groei van het FoCI onder opeenvolgende ministers. Deze relatie is geëvolueerd, maar toch is deze diversiteit momenteel een weinig duurzaam en willekeurig gegeven. Een **gelijkschakeling van alle beheersovereenkomsten** van het FoCI is aangewezen. De duidelijke rechten en plichten van de betrokken partijen, Vlaamse overheid versus desbetreffende culturele instelling, moeten op een gelijkmatige manier tot stand komen en worden uitgevoerd.

De Vlaamse overheid zorgt voor een gestroomlijnd beleid waarbij alle exploitanten in eenzelfde georganiseerde duurzame infrastructurele context kunnen functioneren.
--

9. Expertise

Er is in onze sector en bij de overheid heel wat expertise beschikbaar over infrastructuur. Naast FoCI is er het Agentschap Facilitair Management (AFM) dat instaat voor het onderhoud van de Vlaamse overheidsinfrastructuur en dat de uitvoering van de grote investeringsprojecten opvolgt. Daarnaast zijn er nog individuen, steunpunten en organisaties (zoals STEPP, VAI en VTi) die zeer veel informatie bezitten en waardevol onderzoek hebben uitgevoerd. Deze expertise moet dringend naar een hoger niveau worden gebracht. Het is te betreuren dat deze informatie slechts zelden gebruikt wordt om (ver)bouwprogramma's te ontwikkelen. Een **degelijk adviesorgaan en expertisenetwerk voor culturele infrastructuur** is aan de orde.

Het is van groot belang om al deze kennis verder te verzamelen, te centraliseren en vooral te ontsluiten. Het is een taak van de overheid om daarin dwingend op te treden. Dat is van grote waarde om als basis te gebruiken voor de ontwikkeling van een beleid rond infrastructuur in de culturele sector. Een versteviging van het eerder informele netwerk van kennisdeling is aan de orde. De zeer fragiele en kleine initiatieven hieromtrent kunnen verder ondersteund en ontwikkeld worden. Ze zullen globaal leiden tot een efficiënter beheer en een aanzienlijke kostenbesparing op lange termijn.

Een geïntegreerd beleid rond culturele infrastructuur, over wat te doen met de erfenis uit het verleden en over hoe de kost van zinvolle ontwikkelingen naar de toekomst toe te verantwoorden, is dus noodzakelijk. Het Fonds voor Culturele Infrastructuur heeft zich voor wat betreft culturele infrastructuur ontwikkeld tot een expert van de Vlaamse overheid. De huidige rol van deze organisatie kan zeker uitgebreid worden: niet alleen om een aantal zaken verder uit te werken en een coherent beleid omtrent infrastructuur te bewerkstelligen, maar ook om dit te bewaken voor alle projecten die hun ondersteuning vragen. Sensibilisering en concrete beleidsondersteuning door de verdere uitwerking van deze voorwaardenbundel kan eveneens verder door het FoCI ontwikkeld worden. Het kan hierbij ondersteund worden door organisaties als WTCB, de Vlaams Bouwmeester en, om de duurzaamheidstoets waar te maken, CeDuBo. De rol van een instantie als de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) kan van belang zijn om de link te leggen naar PPS-constructies.

Kortom, alle huidige actoren en instrumenten die een zinvolle inbreng kunnen hebben in het begrip "duurzame culturele infrastructuur", moeten in een expertisenetwerk worden samengebracht.

10. Tienpuntenprogramma voor culturele ruimtes

Tien noodzakelijke aandachtspunten voor de Vlaamse overheid om een beleid te ontwikkelen voor het bouwen en onderhouden van culturele ruimtes.

1. De Vlaamse overheid moet een regierol opnemen om met een hedendaags beleid rond culturele infrastructuur over de verschillende deelsectoren en de verschillende overheden heen tot actuele culturele ruimtes te komen. Infrastructuur moet flexibel zijn en zich door techniciteit kunnen aanpassen aan veranderende noden van artiesten en kunstenaars.
2. De Vlaamse overheid maakt een vergelijkende studie en inventaris van **alle** relevante publieke en privé-infrastructuur. Het doel van de inventaris is een integraal exploitatieplan van overheidswege van de totale cultuurinfrastructuur. Deze studie is de basis voor uniforme technische huisfiches.
3. De Vlaamse overheid legt alle betrokken partijen een masterplan op. Er wordt een model opgemaakt dat een waardebeoordeling en evaluatie mogelijk maakt. Inhoud voor de exploitant: onderhoud en instandhouding; eigenaar: vastleggen van plichten en te vervullen rol; overheid: beleid voor infrastructuren en hoe ze infrastructuren wil ondersteunen.
4. De Vlaamse overheid richt een instantie op die financierings- en begeleidingsmodellen én de transitie naar duurzame gebouwen in de culturele sector uitwerkt en promoot. FoCI, Vlaams Bouwmeester, Vlaams Stedenbeleid, CeDuBo, WTCB en PMV moeten een inhoudelijke inbreng doen. Deze nieuwe adviesinstantie moet zorgen voor de uitbouw van een expertisenetwerk, en moet blijvend openstaan voor en flexibel inspelen op toekomstige vernieuwingen en innovaties.
5. De Vlaamse overheid legt technische basisrichtlijnen vast, bovenop de gebruikelijke parameters van de openbare aanbesteding. Dit zijn algemene bouwprincipes en specifieke vereisten waaraan alle culturele infrastructuren moeten voldoen:
  - Voldoende tijd en middelen worden voorzien voor de uitwerking van een degelijk eisenpakket en bouwprogramma. Dit leidt naar duurzame materialen met hoge performantie en levensduur, realisatietechnieken met langdurige vervangtechnieken en een gepaste techniciteit.
  - Exploitatie en ergonomie zijn het uitgangspunt. Zo wordt rekening gehouden met de nood aan een makkelijke manier voor laden en lossen, het creëren van optimale technische werkoppervlakte, goede zichtlijnen voor het publiek, de mogelijkheid om te werken in daglicht en een studie rond akoestiek.
  - Tijdens de studie wordt er uitgegaan van de “**totale eigenaarskost**”. De onderhouds- en verbruikskosten moeten mee ingecalculeerd worden.
  - Het uitvoeren van een comfortsimulatie is verplicht voor elk project. Dit biedt zicht op de noden van het gebouw, zoals bijstellingen van temperatuur, luchtvochtigheid, enz. Gebouwen moeten een gebouwenbeheerssysteem opzetten waarin deze parameters gemakkelijk bijgehouden en bijgestuurd kunnen worden.

- De vigerende wetgeving omtrent veiligheid moet dringend geïmplementeerd worden. Rond hef- en hijsmiddelen in binnenruimtes is een aangepaste inhaalbeweging aan de orde.
6. De Vlaamse Regering moet de transitie naar een duurzame werking stimuleren en organisaties responsabiliseren. Het stimuleren van energie-efficiëntie kan door het uitvoeren van het *'Actieplan bijna-energieneutrale gebouwen'* van het Vlaams Energieagentschap. Vrije ruimte in en rond het gebouw of het stimuleren van "public ownership" door urbanisatie, dient om op termijn groei van de activiteiten mogelijk te maken en om andere activiteiten te laten plaatsvinden ter versterking van participatie en het maatschappelijk weefsel. De vrije ruimte kan worden ingevuld door commerciële partners in een publiek-private samenwerking. De Vlaamse Regering moet initiatieven van collectief beheer van infrastructuur door nieuwe beheersmaatschappijen of coöperaties stimuleren. Collectief beheer brengt kostenbesparingen met zich mee onder meer door groepsaankoop van bepaalde goederen en diensten en gedeelde expertise.
  7. De Vlaamse overheid moet duurzame maatregelen in beschermde gebouwen stimuleren. Er is afstemming nodig tussen erfgoed- en bouwnumeringen, gekoppeld aan de noden van de exploitant. Vanuit haar voorbeeldfunctie moet zij dergelijke maatregelen ook implementeren in de eigen gebouwen.
  8. De Vlaamse overheid moet onderzoek verrichten naar zinvolle culturele herbestemming van leegstaand onroerend erfgoed en deze afstemmen met de noden van de sector. Een consistent beleid is noodzakelijk om erfgoednormen en culturele exploitatie mogelijk te maken. Het protocol tussen het Agentschap Kunsten en Erfgoed en het Agentschap Onroerend Erfgoed moet een actieve invulling krijgen. Het is een katalysator in de samenwerking tussen beide agentschappen om bovenstaande aanbevelingen tot uitvoering te brengen.
  9. De Vlaamse overheid neemt initiatief rond de ophijsting van de noden aan aangepaste depots voor kunsten en erfgoed. Die depots moeten gemeenschappelijk zijn over qua noden vergelijkbare organisaties, er rekening mee houdend dat verschillende materialen ook verschillende bewaarbehoeften hebben. Hiervoor wordt samengewerkt met de creatieve sectoren. Digitalisering neemt de nood tot fysieke opslag van het oorspronkelijke niet weg.
  10. De Vlaamse overheid zorgt voor een beleid waarbij alle exploitanten, ongeacht de eigenaarsverhouding, in een gelijke duurzame infrastructurele context kunnen functioneren. Dit vereist in de regelgeving, beoordeling en subsidietoekenning een onderscheid tussen werkings- en infrastructuurmiddelen. De overheid moet regulerend en corrigerend optreden door dit mee te nemen bij de bepaling van de hoogte van de subsidiëring en door solidariteit te eisen tussen organisaties omtrent gebruik en delen van infrastructuur.

11. Wie doet wat: aanzet voor een concreet actieplan

De realisatie van het tienpuntenprogramma vereist minimaal volgende acties:

De ministers verantwoordelijk voor Onroerend Erfgoed en Cultuur richten vanuit de agentschappen Kunsten & Erfgoed en Onroerend Erfgoed samen een gezamenlijk aangestuurde strategische cel op: “Duurzame Culturele ruimtes” (werktitel). Deze instelling coördineert en concretiseert een beleid rond culturele infrastructuur. Ze wordt inhoudelijk bijgestaan door onder meer het FoCI, Vlaams Bouwmeester, team Stedenbeleid van het Agentschap Binnenlands Bestuur, CeDuBo, WTCB, PMV en andere aan de sector gerelateerde organisaties. Bestaande instrumenten moeten gevaloriseerd worden en interageren.

Deze instelling staat in voor:

- het opstellen van een vergelijkende studie en inventaris van alle relevante publieke en private culturele infrastructuur uitmondend in uniforme technische huisfiches,
- het uitwerken van de noodzakelijke afstemming tussen bouwnumeringen, erfgoednumeringen en culturele exploitatievoorwaarden;
- het uitwerken en promoten van financierings- en begeleidingsmodellen om de transitie naar duurzame gebouwen in de culturele sectoren te bewerkstelligen;
- het in kaart brengen van de noodzaak aan depots;
- voorstellen uitwerken voor de herbestemming van leegstaand onroerend erfgoed om aan de infrastructurele noden van de kunsten- en erfgoedsectoren tegemoet te komen;
- het realiseren en promoten van een expertisenetwerk rond duurzame culturele infrastructuur;
- het voorbereiden en ondersteunen van een duurzaam overkoepelend beleid voor culturele infrastructuur in Vlaanderen en Brussel;
- het afstemmen en integreren van het algemene beleid culturele infrastructuur met het Vlaams stedenbeleid (stedenfonds, stadsvernieuwingprojecten, stadscontracten en stadsmonitor);
- het coördineren van Publiek-Private-Samenwerkingsvormen en de alternatieve financiering voor culturele infrastructuur.

De ministers verantwoordelijk voor Onroerend Erfgoed en Cultuur nemen aan de hand van het beleidsvoorbereidend werk van de strategische cel “Duurzame Culturele ruimtes” (werktitel) de regierol op om vanuit een duurzaam, zinvol en evenwichtig beheer, een toekomstgerichte visie te realiseren die antwoorden biedt aan het hybridiserende kunstenlandschap en dit over alle deelsectoren en overheden heen.

De opdracht van het FoCI wordt door de Vlaamse regering uitgebreid met:

- een model ontwikkelen van voorstudie dat door de aanvrager van een investeringssubsidie wordt ingediend waaruit duurzame keuzes blijken;
- het uitwerken van technische richtlijnen die gelden als financieringsvoorwaarden voor het subsidiëren van alle nieuwe en te verbouwen culturele infrastructuren;
- het opstellen en uitvoeren van een uniforme en gesynchroniseerde beheersovereenkomst met de gebruikers van haar eigen infrastructuur;
- het neerleggen van een masterplan rond de rol van de gebruiker en van de eigenaar als bijkomende subsidievoorwaarde stellen;
- het opstellen van een subsidievoorwaarde (en het op orde stellen van de eigen infrastructuur) om de ambities van de Vlaamse regering rond duurzaamheid en de toepassing van de wetgeving omtrent veiligheid te realiseren;
- het uitwerken van een masterplan rond de eigen infrastructuur.

De minister van Cultuur organiseert in de regelgeving, de beoordeling en de toekenning van structurele subsidies voor organisaties een duidelijk en transparant onderscheid tussen (artistieke) werkmiddelen en middelen voor infrastructuur.

De minister van Cultuur kan op basis van de vergelijkende studie en inventaris van alle relevante culturele infrastructuren binnen de sector een grotere onderlinge solidariteit bewerkstelligen rond het gebruik van culturele infrastructuren en in samenwerking met de minister van Onderwijs synergie met de opleidingen creëren.